

Juraj Jurjević

SPORT I KULTURA

Stari Grci nisu bili kulturni zato što su imali onakve sportske igre, nego su takve igre imali zato što su bili visoko kulturni.

Kada se govori o kuturi duhana, masline i vinove loze, onda svatko zna da je to nešto sasvim drukčije od, na primjer, estetske, ćudoredne ili vjerske kulture. Bez mnogo opiranja svaki će čovjek odmah pristati na to da se za njegovanje različitih biljaka i obrađivanje tla uzme i drugi izraz, a ne onaj kojim se označuje jedna djelatnost koja je od sadnje stabala i kopanja zemlje isto toliko daleko koliko i nebo od zemlje.

Nije to isti slučaj i kad se govori o takvozvanoj tjelesnoj kulturi. Stvar je ovdje složenija. Ne radi se tu nikako o jezičnoj zabuni, već o načelnom pitanju da li se sve ono što se planski i sustavno čini oko njege tijela ima svrstati pod onaj isti pojam koji obuhvaća djelatnost duha i sva nastojanja oko njega.

Da to pitanje postoji i da je uvijek suvremeno pozabaviti se njime, dokazuje nam ne samo bogata jezično-odgojna stručna književnost, nego i svakidašnji praktični život.

U mnogim državama sagrađene su *visoke škole za tjelovježbu*, a osnovana su i *ministarstva za fizičku kulturu*. Ne samo da u novinama, te u radijskim i televizijskim vijestima svakoga dana čitamo i slušamo o »tjelesnom odgoju« i »tjelesnoj kulturi«, nego mnogi u zahtjevu za tjelesnim odgojem idu tako daleko da traže da se za sport osnuje poseban fakultet na kojem bi se ozbiljno i znanstveno predavalo o raznim sportskim granama, isto kao, recimo, o zdravlju, građevinarstvu, psihologiji i filozofiji. Ljudi koji bi završili takve škole imali bi istu stručnost kao i svi ostali visoko obrazovani ljudi. Pa i inače se sa svih strana čuju glasovi da bi njegovanjem tijela i sporta trebalo pridonijeti napretku i razvitku kulture. Često u sportskim stupcima dnevnih novina čitamo kako

se o kulturnoj razini sredine, naroda i države sudi prema brizi koja se posvećuje sportu, prema novčanoj pomoći toj djelatnosti, prema gradnji igrališta, plivališta itd.

Iako takvi zahtjevi stoje pod onim divnim geslom *u zdravom tijelu zdrav duh*, ipak mislim da se često pretjeruje i za tijelo traži mnogo više od onoga što duh treba za svoje zdravlje. Valjalo bi, stoga, sve one lozinke o tijelu i njegovu zdravlju dobro pregledati prije ulaska u zgradu kulture da sa sobom ne bi unijele različite eksplozive od kojih bi u carstvu kulture nastala zbrka.

Ako se želi pokazati što kultura nije, onda valja znati što ona jest. Drugim riječima, trebamo definiciju kulture.

Od svih živih bića samo se u čovjeka može govoriti o kulturi, jer je ona isključivo »stvar« i proizvod duha. Prema određenjima svih priznatih filozofa i odgajatelja, kultura je isključivo ono što je čovjek *nad* tjelesnom razinom, na području duha, učinio i ostvario, i to baš s namjerom da prirodu i tijelo donekle ukroti i podvrgne »režimu« duha, da svoj život i život drugih ljudi učini što čovječnijim, pravednijim, istinitijim, ljepšim i boljim. Kultura je usavršavanje i oplemenjivanje čudorednih, umnih i estetskih osobina u čovjeku. Kultura je misao, osjećaj i volja, ona leži u mozgu i u srcu. Ona je ljubav prema čovjeku i težnja za istinom. Kultura znači inteligenciju i osjećajnost; njezini su plodovi spoznaje, otkrića, pronalasci, izumi, filozofski i znanstveni sustavi, misli i ideje, ljudske i društvene ustanove. Kultura je neprestano rađanje i stvaranje novoga.

Naprotiv, nigdje nećemo naći zabilježeno da bi kultura bila vježbanje mišića, masaža, treniranje i tjelovježba. *I u najkeržljivijem tijelu može stanovati najveći kulturni duh, ali atletska razvijenost, apolonska i venerska ljepota, te akrobatska vještina, samo po sebi nemaju još ni trunčica kulture!* Tijelo se *uvježbava*, a samo duh *kultivira!* Kultura je u mozgu i u srcu, a ne u mišićima i kostima!

Ako je trčanje, skakanje uvis i razvijenost mišića *kultura*, onda bi trebalo da u kulturne ubrajamo ne samo ljude iz prašume, nego i mnoge životinje. Kako su, na primjer, katkad vješti konji, psi, majmuni itd., pa ipak nitko živ neće reći da su to kulturne životinje. Ako je sport kultura, onda nam mora biti svejedno jesmo li ostišli na nogometnu, košarkašku ili veslačku utakmicu, ili smo pisali članak o društvenoj bijedi, ili čitali Homerovu *Odiseju*, jer i tamo i ovdje morala bi porasti razina naše kulture. Naprotiv, svaki će pametan priznati da njegova prisutnost na sportskoj utakmici znači upravo bijeg, odmor i izlet iz kulture! Ako mnogi intelektualci i stvaratelji posjećuju takve utakmice, oni to čine upravo onako kao što puše, piju i zabavljaju se, svjesni da je to jedna njihova slabost i strast, jedna stvar, koja, ako mnogo i ne škodi, a ono sigurno ništa ne koristi njihovoj kulturnoj razini.

Moram kazati da nikako ne spadam u onakve koji se protive svim sportovima i koji ne pokazuju nikakvo zanimanje za njih. Naprotiv! Veliki sam prijatelj sporta. Svakodnevno idem u čitaonicu da prelistam dnevne novine, a među njima su obvezatno i one sportske! Kao srednjoškolic igrao sam nogomet i stolni tenis. Posjećujem od vremena do vremena važnije košarkaške, nogometne i rukometne utakmice. Gledam i slušam prijenose većih raznoraznih utakmica. Imam »svoje« klubove kojima poklanjam svoje želje i simpatije. Znam imena stih poznatijih domaćih i inozemnih sportskih prvaka. Kada sam svjedobno živio u Sarajevu i bio dopisnik zagrebačkih novina, išao sam na utakmice i odatle izvještavao o tijeku i rezultatu tih utakmica. Ukratko, ja sam prijatelj sporta ne samo na riječi, nego i u praksi. To mi, međutim, ništa ne smeta i ne doводи me pred sobom i drugima u nezgodan položaj kada imam svoje mišljenje o sportu, mišljenje koje baš ovdje razlažem.

Zabluda je kada se, braneći sport, tvrdi kako se u sportskim igrama, utakmicama i natjecanjima u velikoj mjeri vježbaju razne duhovne sposobnosti: mišljenje, pažnja, rasuđivanje i slično. Tako se, na primjer, govori da u onim nogometnim, vaterpolskim, rukometnim i košarkaškim »kombinacijama« ima mnogo misli i duha, kako bez inteligencije nema lake atletike, kako su djelotvorni boksački udarci praćeni lukavstvom, pametnom ocjenom situacije, poznavanjem suparnika itd. Velim zabluda, jer sve je to gola tjelesnost, navika i šablona, praćena samo najosnovnijim duševnim djelatnostima. I ne samo to. Naprotiv, pokazalo se i dokazalo, a to i svi po sebi znamo, da duhovnost sve više napušta tjelesne kretnje što se one više ponavljaju, da bi ih na kraju potpuno napustila jer im jednostavno više nije potrebna. Tako, na primjer, početnik u pisanju stavlja u pogon svu svoju pažnju, a poslije se njegova ruka kreće po papiru samo od sebe. A tako je i sa svim ostalim tjelesnim pokretima i kretnjama.

Naše su tjelesne kretnje *kultura* tek onda kada su sredstva u kojima ćemo izraziti neko plemenito duševno stanje. Plesačica može na vršcima prstiju izvoditi najrazličitije okrete, može se gipkošću tijela previjati desno i lijevo, ali njezin je ples samo vještina sve dotle dok ona njime ne prikazuje neko duhovno stanje, recimo, boli, žalosti, veselja, oduševljenja ili pak čuđenja i razočarenja. Tek tada ples se pretvara u umjetnost, u kulturu. Jedan guslač može do savršenstva svladati tehniku prstiju i glazbala, a umjetnik je tek onda kada na žicama može tumačiti život i smisao koji su u skladbi što je svira. Kada bi kultura bila u tjelesnim moćima i vještinama, onda bi najviše kulture bilo u cirkusu, jer tamo ljudi na trapezima i konjima izvode ono što upravo iznenađuje i začuđuje. Ako je kultura i u sportu, zašto je, na primjer, kriminalitet tako čest i u zemljama u kojima je sport na vrhuncu?

Još je nešto svojstveno samo duhu i kulturi, a nedostaje tijelu i sportu pa zato sport i ne možemo ubrojiti u kulturu. Kultura je, naime, neprestano stvaranje i rađanje novoga. Jednostavno je nemoguće predvidjeti i

izračunati koliko se misli, ideja i osjećaja može pojaviti u duševnom životu. Tu su »kombinacije« i mogućnosti stvaranja upravo neizmjerne. Naprotiv, naše tjelesne kretnje, vještine i sposobnosti sasvim su ograničene. Velikim i neprestanim vježbanjem mi možemo postići da trčimo 100 metara za 9—10 sekundi, da bacamo koplje 70 metara i da skačemo uvis 2 metra, ali onda dolazimo do granice preko koje više ne možemo jer smo strogo ograničeni tjelesnim mogućnostima i sposobnostima. U duhu takvih strogih zakona i ograničenja nema. Tko bi ovdje za protivljenje iznio da se ni na duševnom polju uvijek, neprestano i do nemogućnosti ne može, na primjer, misliti, taj bi se suprotstavljao onome što se ovdje ne tvrdi, jer je riječ o *kakvoći* a ne o *kolikoći*.

Ne samo da sport nije kultura, već je njegov zdravstveni i odgojni utjecaj mnogo slabiji nego mu se pripisuje. Tako je, na primjer, biolog i profesor na medicinskom fakultetu F. Lenz tvrdio da individualna korist tjelovježbe nije veća od koristi svakog drugog obilnog kretanja i gibanja na svježem zraku, a i poznati hrvatski sveučilišni profesor i biolog B. Zarnik upozorio je na isto. Oni se slažu u tome da je najvažnije obilno gibanje, a da je sasvim beznačajno čini li se to prema sustavu i običajima tjelovježbe.

Ako ne postoji tjelesna kultura, ne postoji ni tjelesni odgoj, jer odgoj je »svjesna njega kulturne volje čovjeka« (dr. Stjepan Matičević, akademik i sveučilišni profesor u *Radu Akademije*, god. 1934., str. 213.). Odgoj je »dizanje lica na višu duševnu razinu« (F. Paulsen, *Pädagogik*, str. 6—7). Ne postoje stoga ni »talenti« za nogomet, tenis i bacanje diska, postoje samo talenti za matematiku, kemiju, filozofiju, pjesmu i slično. Za skakanje također ne postoji nikakav talent. Dr. J. Dujmušić još 1935. u *Nastavnom Vjesniku* iznio je kako buha skače više od bilo kojeg čovjeka. Pa ipak ni jedan prirodopisac nije za nju rekao da je ona nadareni skakač!

Netko bi mi ovdje vrlo lako mogao prigovoriti i podvaliti mi da sam ja protiv svakoga sporta, da mu niječem svaku kulturnu i odgojnu korist, te da mu, isposnički prezirući tijelo, ne priznajem udioništvo u duševnome radu. Ali to bi bila nepravedna ocjena, a ujedno i dokaz da smo se potpuno krivo shvatili. Već sam spomenuo da volim i cijenim sve sportove, do posjećujem sportske priredbe, a kao odgajatelj u odgojnim domovima i sam sam s pitomcima priređivao sportska natjecanja. Ipak o sportu mislim ovako kako mislim. Hoću, naime, naglasiti kako je kultura isključivo »stvar« *duha*, a da je sport gotovo isključivo stvar *tijela*. A duh i kultura, doduše, trebaju tijelo, ali ne trebaju *atletsko* tijelo! Kultura ne treba od tijela neke posebne pomoći, njoj je posve dovoljno ako to tijelo ne pravi smetnje, a time je rečeno sve.

Tijelu je dovoljna ona briga i pažnja koju mu znanost o zdravlju poklanja i ono ne treba da bude predmet proučavanja još nekih drugih znanosti i »znanosti« na raznim sportskim institucijama. Kada jedno

društvo posvećuje pažnju razvitku kulture kao takve, u tome je *eo ipso* sadržana i briga za tijelo. No izravnim »kultom«¹ tijela kultura se ne postiže. Stari Grci nisu bili kulturni zato što su imali onako divne igre, nego su te igre *odraz njihove kulture!* Kakva kultura, onakav i sportski život. Sport je *rezultat* kulture, a ne njezino *sredstvo*. Ondje gdje je kultura gola civilizacija, tu ne možemo biti drugo nego boksački i nogometni naraštaj, kako je to nekada bilo prikazivano u filmu »Na santi leda«. Promatrajte samo one najpoznatije sportske zvijezde i lako ćete se uvjeriti da su oni to bolji »džentlmeni«² i sportaši što su kulturniji, a ne ako su uvježbaniji. Jedan naš poznati reprezentativni nogometaš izjavio je jednom prigodom kako bi svaki nogometaš morao imati bar maturu! U tim riječima djelatnog igrača sadržani su svi uvjeti koje jedan nogometaš mora ispuniti. Onaj traženi ispit zrelosti, zasigurno, ne bi igrača naučio kako se pucaju udarci s ugla ili jedanaesterci, ali bi mu donijela igru s glavom (ne samo fizičkom), a što je glavno, ona prava izobrazba učinila bi od njega i na igralištu čovjeka koji zbog pljeska i jednoga pogotka neće udariti u rebra i protivniku lomiti koljena.

Čini se da se u pogledu sporta dogodilo ono isto što se dogodilo i s brigom i pažnjom koju ljudi posvećuju životinjama. Briga za sport jest lijepa, ali prelazi u bolest kada se sportski prvaci hvale, cijene i plaćaju kao narodni junaci, isto kao što je hvale vrijedna sućut prema životinjama koje mnogi s bolesnim uživanjem muče. No svakako da nije prirodna ni kulturna ona žena koja nezaposlenom i bijednom čovjeku zatvara vrata u lice, a svoga psića pere u kupaonici i stavlja ga u istu postelju u kojoj i ona spava.

Kada bi nam netko rekao: Čujte, Nikola je Nikolić skočio uvis 3 metra, što mislite je li on kulturnan čovjek? Možda jest, a možda i nije — odgovorio bi svaki normalan čovjek. Trebamo i druge obavijesti o njemu da bismo ga mogli proglasiti kulturnim čovjekom — nadodao bi svatko. Eto, u takvom pitanju i odgovoru sadržan je smisao i sažetak svega što je ovdje rečeno o sportu i kulturi.